

УДК 631.16.631.115

Д. В. Грибова,

к. е. н., ст. викладач кафедри економіки,

Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана Хмельницького

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ РЕСУРСІВ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

D. Gribova,

PhD, teacher of faculty of economy, Melitopol state pedagogical university of Bogdan Khmelnytskyi

THE INCREASE OF EFFICIENCY OF USE OF INDUSTRIAL RESOURCES OF THE AGRICULTURAL ENTERPRISES

Одним з найважливіших завдань агропромислового комплексу в умовах розвитку ринкових відносин є докорінна перебудова його структури, яка б змогла забезпечити розвиток підприємницької діяльності, а також поєднати виробничу та комерційну діяльність. Дана проблема є багатоплановою і тому вимагає комплексного підходу для свого вирішення. Розв'язання проблеми раціонального використання ресурсів пов'язане з необхідністю прийняття оптимальних рішень в управлінні виробництвом. Це в свою чергу вимагає моделювання процесів виробництва, завдяки чому повніше й обгрунтованіше прогнозуються наслідки прийнятих рішень, здійснюється комплексне розв'язання економічних і соціальних проблем, які неминуче загострюються у кризовий період. У статті розроблено теоретичні і методичні основи раціонального формування структури виробничих ресурсів у залежності від ринкових умов і запропоновано пропозиції щодо ефективного використання земельних, трудових та матеріально-технічних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах. Встановлено, що з метою організації високоефективного, рентабельного виробництва сільськогосподарські підприємства повинні розвивати лише ті галузі і в такому розмірі, щоб найраціональніше використовувалися земля, засоби виробництва, трудові ресурси і щоб найбільшими були вихід продукції та чистий дохід на одиницю площі і одиницю поточних витрат та виробничих фондів.

One of the major problems of agriculture in conditions of development of market relations is radical reorganization of its structure which could provide development of enterprise activity, and also unit industrial and commercial activity. The problem is multilane and consequently demands the complex approach for the decision. The decision of problem of rational use of resources is connected to necessity of acceptance of optimum decisions for production management. It in turn demands modeling of processes of manufacture due to what more full and is more proved consequences of the accepted decisions are predicted, the complex decision of economic and social problems which inevitably become aggravated during the crisis period is carried out. The theoretical and methodical bases of rational formation of structure of industrial resources are developed depending on market conditions and offers on effective utilization of ground, labor and material resources in the agricultural enterprises are made. It is established, that with the purpose of the organization of highly effective, profitable manufacture the agricultural enterprises should develop only those branches and in such size that were more rationally used the ground, means of production, manpower and that the great were an output of production and the net profit on unit of the area and unit of the current expenses and production assets.

Ключові слова: ефективність, виробництво, ресурси, сільське господарство, продукція, прибутковість.

Key words: efficiency, manufacture, resources, agriculture, production, profitableness.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Важливою проблемою сучасного етапу розвитку економіки України є пошук напрямів ефективнішого використання наявних виробничих ресурсів сільського господарства та формування потенціалу, необхідного для виробництва заданої кількості аграрної продукції.

В останні роки загальною тенденцією, що заважає розвитку галузей АПК, є випередження темпів збільшення матеріальних затрат у порівнянні з темпами підвищення виробництва продукції. Тому виникла необхідність проведення глибоких економічних реформ в АПК України і переходу до нових методів господарювання.

Стабілізація фінансової тривалості функціонування господарств може бути забезпечена

одержанням прибутку, що є центральною проблемою виробничо-фінансової діяльності будь-якого підприємства. Цим пояснюється інтерес господарюючих суб'єктів до визначення оптимальних обсягів і структури виробництва та до формування такого рівня виробничих затрат, який забезпечить досягнення поставлених цілей у відповідності до ринкових вимог, зокрема максимальну прибутковість.

Тому одним з найважливіших завдань агропромислового комплексу в умовах розвитку ринкових відносин є докорінна перебудова його структури, яка б змогла забезпечити розвиток підприємницької діяльності, а також поєднати виробничу та комерційну діяльність. Дана проблема є багатоплановою і тому вимагає комплексного підходу для свого вирішення.

Розв'язання проблеми раціонального використання ресурсів пов'язане з необхідністю прийняття оптимальних рішень в управлінні виробництвом. Це в свою чергу вимагає моделювання процесів виробництва, завдяки чому повніше й обгрунтованіше прогнозуються наслідки прийнятих рішень, здійснюється комплексне розв'язання економічних і соціальних проблем, які неминуче загострюються у кризовий період.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження проблем відтворення та раціонального використання виробничих ресурсів в аграрній сфері постійно перебуває в центрі уваги вчених-аграріїв. Значний внесок у розробку цих проблем зробили П.І. Гайдуцький, В.Я. Месель-Веселяк, П.Т. Саблук, О.М. Шпичак, В.О. Юрчин, К.І. Якуба та ін. Але в умовах формування в Україні нових відносин і створення раціональних, оптимальних за структурою високотехнологічних ресурсних потенціалів проводилися недостатньо.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є розробка теоретичних і методичних основ раціонального формування структури виробничих ресурсів у залежності від ринкових умов; обгрунтування пропозицій щодо ефективного використання земельних, трудових, матеріально-технічних ресурсів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Практика свідчить, що економічний потенціал враховує здатність господарської системи засвоювати і переробляти народне багатство для задоволення суспільних потреб або сукупність економічних можливостей, які має суспільство і які можуть бути використані для реалізації конкретних соціально-економічних цілей і завдань.

Найважливішою складовою економічного потенціалу є виробничий потенціал, який формується в залежності від економічних можливостей галузей матеріального виробництва. Як економічна категорія — це можливості певної господарської системи щодо виробництва відповідного асортименту продукції, обумовлені його ресурсним забезпеченням.

Ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств характеризується кількістю, якістю та структурою природних, матеріальних і трудових ресурсів. Вивчення проблем, пов'язаних із функціонуванням виробничих ресурсів, не обмежується їх виявленням та узагальненням.

Важливо також визначитися з показниками забезпеченості та ефективності використання ресурсів. Для порівняння забезпеченості сільськогосподарських підприємств ресурсами необхідно мати співставні показники оцінки різномірних ресурсів; найкраще використати для цього цінові показники.

Зниження економічної ефективності використання земельного фонду в сільськогосподарських підприємствах в значній мірі обумовлено розвит-

ком ерозійних процесів, чому сприяє висока розораність земель. Проте обсяг агротехнічних заходів щодо захисту ґрунтів від ерозії в останні роки зменшується. Недостатня площа земель охоплена безполіцевим обробітком ґрунту, обробітком ґрунту поперек схилу, контурним обробітком, сівбою протиерозійними сіялками та ін.

У сільському господарстві переважну частину матеріальних ресурсів складають засоби праці, які виступають в процесі виробництва в своїй натурально-речовій формі як основні засоби, а в економічній (вартісній) формі як основні фонди [3].

Для ефективного використання основних та оборотних засобів велике значення має їх оптимальне поєднання, а також забезпечення трудовими ресурсами. Підвищення ефективності використання трудових ресурсів у сільському господарстві пов'язане як з раціональним використанням робочої сили, так і з розробкою дійових матеріальних та інших стимулів, які підвищують мотивацію сільськогосподарської праці.

У сільськогосподарських підприємствах в останній період відбулися певні перетворення в бік розвитку ринкових відносин. А саме: на базі підприємств, які функціонували раніше утворилися нові підприємства, серед яких найбільш поширеними є товариства з обмеженою відповідальністю, акціонерні товариства, приватні підприємства, сільськогосподарські виробничі кооперативи, селянські господарства.

Соціально-економічні перетворення відбуваються суперечливо і поки що повною мірою не забезпечують очікуваних результатів, які повинні сприяти піднесенню економіки та добробуту населення. Досвід створення та функціонування фермерських господарств поки що не дозволяє робити оптимістичних прогнозів, оскільки ці господарства поки що не можуть забезпечити рівень виробництва, потрібний для ефективного господарювання, насичити господарства сільськогосподарською технікою, обладнанням та іншими виробничими ресурсами.

Дрібні господарства не забезпечують ведення науково обгрунтованих сівозмін, що має свої еколого-економічні наслідки. У фермерських господарствах утримується незначне поголів'я худоби, питома вага вироблюваної тваринницької продукції в загальному обсязі складає лише незначну частку.

З метою оцінки процесів реформування в сільськогосподарських підприємствах нами було проведено соціологічне обстеження шляхом опитування керівників сільськогосподарських підприємств. Анкета включала в себе 10 запитань, чотири з яких стосувалися рівня забезпеченості господарств основними виробничими ресурсами, п'ять — ефективності їх використання, одне — загальної оцінки реформування.

Із 43-х опитаних керівників сільськогосподарських підприємств всі зазначили, що після проведення реформ забезпеченість трудовими ресурсами та виробничими фондами зменшилась, а землезабезпеченість знизилася в господарствах лише 11% керівників. Що стосується ефективності використання виробничих ресурсів, то 89% опи-

таних вказали на зниження урожайності зернових культур, продуктивності праці, 100% — на зниження фондів віддачі і прибутковості.

Отже, дослідження показують, що за відносно короткий термін розвитку сільськогосподарського виробництва поки ще важко зробити обґрунтовану однозначну оцінку глибоких і масштабних змін в аграрній сфері. Оптимальний розмір виробництва в сільському господарстві залежить від багатьох факторів. Великим повинно вважатися підприємство не за вартістю засобів виробництва та чисельністю працюючих, а за випуском продукції з найменшими затратами і високою її якістю.

Вищий економічний ефект дають спеціалізовані сільськогосподарські підприємства, а спеціалізація є важливою формою прояву концентрації виробництва. У сучасних умовах господарювання важко досягти оптимальної збалансованості виробничих ресурсів.

Розрахунки, проведені по сільськогосподарських підприємствах, показують, що господарства з більш досконалою (в порівнянні з фактично існуючою) галузевою структурою виробництва могли б виробляти товарної продукції майже в 1,5 раза, а прибутку одержувати в 1,6 раза більше порівняно з фактичним їх розміром за 2006—2010 рр.

Сучасна господарська діяльність не відповідає вимогам раціонального природокористування через високу інтенсифікацію виробництва, недосконалу структуру сільськогосподарських угідь, високу розораність угідь тощо. Таке використання земель не сприяє відтворенню родючості ґрунтів, призводить до їх швидкої деградації і значного зниження урожайності сільськогосподарських культур [4].

У зв'язку з цим основними завданнями охорони та відтворення земельних ресурсів є оптимізація площ сільськогосподарських угідь та зменшення ступеня їх розораності, удосконалення структури земель сільськогосподарського призначення та їх збагачення природними компонентами, впровадження ґрунтозахисної системи землеробства з контурно-меліоративною організацією території, здійснення консервації сільськогосподарських угідь із змитими та дефльованими ґрунтами на схилах крутістю понад 5—7.

ВИСНОВКИ

1. Дослідженнями встановлено, що становище сільськогосподарських підприємств залишається складним. Спостерігається значний спад виробництва. Різке зниження рівня товарності, продуктивності характерне для господарств суспільного сектора економіки. Водночас погіршується якісний стан земель та знижується родючість ґрунтів через надмірну сільськогосподарську освоєність території, високу розораність сільськогосподарських угідь, порушення оптимального співвідношення між різними компонентами природного середовища, порушення великого кругообігу речовин у природі, інтенсивну водну та вітрову ерозію.

2. З метою підвищення продуктивності та економічної ефективності використання земель у

сільському господарстві та збільшення виробництва сільськогосподарської продукції з кожного гектара угідь необхідним є вилучення з обробітку надмірно еродованих, промислово забруднених, засолених земельних ділянок для їх природної та штучної реабілітації.

3. Потрібує удосконалення структура посівних площ і сівозмін, оскільки при відповідному для певних умов чергуванні культур в господарствах техніка та інші засоби виробництва використовуються більш ефективно, що обумовлює підвищення фондів віддачі та зниження фондоємності виробництва рослинницької продукції. Проектним рішенням пропонуються зміни у структурі посівних площ і поголів'ї тварин, що забезпечить збільшення виробництва сільськогосподарської продукції і сприятиме вирішенню продовольчої проблеми.

4. З метою організації високоєфективного, рентабельного виробництва сільськогосподарські підприємства повинні розвивати лише ті галузі і в такому розмірі, щоб найраціональніше використовувалися земля, засоби виробництва, трудові ресурси і щоб найбільшими були вихід продукції та чистий дохід на одиницю площі і одиницю поточних витрат та виробничих фондів. Слід передбачити раціональне формування ресурсів, у значній мірі залежне від науково обґрунтованих норм і нормативів; створити умови для подолання значної диференціації в забезпеченості господарств виробничими ресурсами.

Література:

1. Белявцев М.І. Інфраструктура товарного ринку / М.І. Белявцев, Л.В. Шестопалова. — К.: Центр навчальної літератури, 2005. — 416 с.
2. Вітряк Т.Б. Методологічні аспекти визначення ефективності галузі рослинництва / Т.Б. Вітряк // Агроінком. — 2012. — № 7—9. — С. 74—77.
3. Рижук С.М. Державне регулювання аграрного сектора та перехід на інноваційну модель розвитку / С.М. Рижук // Економіка АПК. — 2002. — № 7. — С. 14—24.
4. Саблук П.Т. Економічний механізм АПК у ринковій системі господарювання / П.Т. Саблук // Економіка АПК. — 2007. — № 2. — С. 3—10.

References:

1. Beljajtsev, M.I. and Shestopalov, L.V. (2005), "The formation and functioning of infrastructure of the agrarian market", K: the Center of the educational literature, 416 p.
  2. Vitryak, T.B. (2012), "The methodological aspects of definition of efficiency of plant-growing", Agroinkom, vol. 7—9, pp. 74—77.
  3. Ryzhuk, S.M. (2002), "The state regulation of agrarian sector and transition to innovative model of development", Ekonomika APK, vol. 7, pp. 14—24.
  4. Sabluk, P.T. (2007), "The economic mechanism of agrarian and industrial complex in market system of managing", Ekonomika APK, vol. 2, pp. 3—10.
- Стаття надійшла до редакції 23.11.2014 р.